

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Проблема якісної підготовки фахівців у галузі менеджменту й формування відповідних цьому напрямків критеріїв професійної підготовки управлінських кадрів має безпосереднє відношення до сучасних умов функціонування всіх учасників соціального партнерства [1: 132-133]. Зростає потреба у фахівцях з високим рівнем інтелектуально – творчої активності. Звичайно, це проявляється у сфері професійної освіти, бо саме тут виконується підготовка спеціалістів нового типу, що є адекватними до мінливих умов. На наше переконання, такими спеціалістами є керівники, здатні до впровадження інноваційної професійної діяльності.

Питання освіти провідних країн світу тісно пов'язане із освітніми проблемами України. Для порівняння вітчизняного та зарубіжного освітніх процесів у даній статті описані основні системи бізнес - освіти провідних країн світу.

Питанню формування змісту загальної вітчизняної та зарубіжної освіти, змісту діяльності та особливостям розвитку нових типів освітніх установ присвячено багато праць, у першу чергу це роботи С.Я. Батишева [2], Б.Л. Вульфсона [3], А.С. Мешерякова [4]. Більшість цих робіт присвячена, як правило, якомусь окремому аспекту підготовки. Проблема професійної підготовки майбутніх менеджерів розглядається такими дослідниками як Г.М. Овчинникова [5], Л. Влодарська-Зола [1], О.М. Капітанець [6], В. А. Лівенцова [7] та ін., однак жоден з них не приділяє гідної уваги питанню менеджерської інноваційної професійної підготовки.

У нових соціально – економічних умовах змінюються вимоги до особистісних та ділових якостей фахівців: навички праці зберігають своє значення, однак все більше на перший план виходять фундаментальність знань, вміння аналізувати та оцінювати нестандартні ситуації та приймати потрібні рішення. В якості головних вимог до працівника виступають такі, як вміння співпрацювати з іншими, бути корпоративним, контролювати своє емоції. Необхідним стає також високий рівень самостійності та самокерування, відповідальність за планування, організацію та оцінку результатів праці [5:18-19]. Отже, треба звертати головну увагу саме на якісно нові – інноваційні - вимоги до справжніх менеджерів - професіоналів та вирішувати поставлені проблеми за допомогою досвіду провідних країн світу.

Метою даної статті є розкриття проблеми підготовки майбутніх менеджерів до інноваційної професійної діяльності у вітчизняних ВНЗ з використанням зарубіжного досвіду; опис та аналіз двох основних моделей бізнес-освіти (традиційної та нової), а також їх "гібриду" – змішаної моделі; аналіз становлення сучасної вітчизняної управлінської освіти; з'ясування стану сучасної бізнес - освіти України, характеристика її позитивних рис та недоліків; визначення важливих питань формування змісту менеджерської освіти.

У галузі бізнес-освіти, яка інтенсивно розвивається у сучасному світі і стає все більш інтернаціональною, можна виділити дві основні моделі: німецьку та американську. Обидві вони є прототипами побудови систем бізнес-освіти в інших країнах. Розглянемо їх детальніше.

"Традиційна" (континентальна європейська, або німецька) модель, яку можна назвати "кваліфікований керівник", заснована на чіткому розподілі вищої професійної освіти за інженерними, економічними, гуманітарними науками в університетах, політехнічних та інших інститутах, з одного боку, і підготовки кадрів з бізнесу і менеджменту в системі додаткової (післявузівської) освіти - з іншого. Для цієї моделі найбільш конструктивним є поширене розділення управлінської освіти на "досвідне" (pre-experience management education) і "післядосвідне" (post-experience management education) залежно від того, чи мав учень досвід практичної роботи в галузі менеджменту: у першому випадку – зовсім немає досвіду; у другому — він вже знаходиться на управлінській посаді. До управлінської освіти "до-досвідної" відносять різноманітні європейські програми первинної професійної підготовки та середньої професійної освіти (vocational education), що порівнюються з нашими професійно-технічними училищами або технікумами з обслуговуючих, конторських, бухгалтерських та інших питань, які дають спеціальність, але не дають диплома про вищу освіту. Але основна діяльність в галузі "до-досвідної" бізнес-освіти, що реалізується в європейських країнах, – це, перш за все, очна вища професійна освіта, в процесі якої студенти серйозно вивчають право, економіку, технічні й точні науки паралельно з вивченням бухгалтерії, маркетингу, організаційної поведінки або застосування комп'ютерів у бізнесі. "Післядосвідна" управлінська освіта у межах моделі "підготовлений керівник" фактично складається з регулярної участі керівників та інших практиків з вищою або середньою спеціальною освітою у спеціальних короткострокових і середньострокових програмах підвищення кваліфікації, які присвячені окремим проблемам управління.

"Традиційна" (європейська) модель дозволяє готувати достатньо повноцінні управлінські кадри для сучасного підприємства, але й вона на порозі ХХІ ст. трансформувалася в "змішану" модель, коли почали широко застосовуватися програми МВА. Ця характерна для Німеччини модель зараз є у всіх європейських країнах.

"Нова" (американська) модель, яку ще називають "професійний менеджер", базується на створенні шкіл бізнесу як головних центрів освіти і досліджень з бізнесу та менеджменту. В них за різними програмами навчаються і студенти після середньої школи, і люди з вищою освітою, що вже мають досвід практичної роботи. У рамках цієї моделі відповідними учбовими центрами також здійснюються різноманітні програми підвищення кваліфікації менеджерів незалежно від того, закінчили вони школу бізнесу чи ні.

"Нова" модель, окрім Сполучених Штатів Америки, виявилась найбільш близькою бізнес-освіті сучасної Великобританії, а також деяких малих країн - Данії, Норвегії, Кіпру та ін. Проте більшість країн Європи, таких, як Іспанія, Італія, Нідерланди, Франція та ін., використовують "змішану" модель, у якій є "традиційні" (європеїзовані) та "нові" (американізовані) сектори бізнес-освіти, і, відповідно, освітні установи різних типів (університети, школи бізнесу, інститути підвищення кваліфікації тощо), які у різних формах навчають людей бізнесу й менеджменту, діють паралельно і досить злагоджено.

Програми МВА, які вважаються "післядосвідною" освітою, розділяються на дві великі підгрупи: очні програми (Full-time MBA) передбачають навчання з відривом від виробництва протягом 2 та більше років; та майстрові програми без

відриву від виробництва (Part-time MBA) або програми MBA для керівників (Executive MBA), що діють, як правило, більше 2 років на базі вечірнього або очно-заочного навчання. Саме ступінь MBA в найбільшій мірі пов'язана із формуванням навичок професійного менеджера як другої професії.

Вчений ступінь доктора філософії (Ph.D. degree) у галузі бізнесу передбачає навчання за спеціальними курсами; еквівалентом цього ступеня є також ступінь доктора науки управління (Doctor of Management Science, D.M.S), що більшою мірою орієнтований на розробку оригінального науково-методичного інструментарію для вирішення проблеми бізнесу та менеджменту.

Провідна роль у галузі бізнес-освіти належить Вищим школам бізнесу (Graduate Business Schools) які, як правило, здійснюють всі види програм ділової освіти, а саме: чотирирічні програми бакалавра; дворічні програми MBA (в обов'язковому порядку); однорічні спеціалізовані магістерські програми; трирічні (і більше) програми Ph.D., а також програми розвитку керівників. Важливим є те, що всі ці програми розглядаються в нерозривній організаційно-методичній єдності. Саме об'єднання усіх типів освітніх програм з бізнесу та менеджменту в одному навчальному закладі і складає "родзинку" американського підходу, де б він не реалізувався.

Особливістю моделі бізнес-освіти, яку у сучасних умовах застосовують практично усі європейські країни, є співіснування "традиційної" (німецької) моделі, з одного боку, і "нової" (американської) моделі – з іншого. По суті, йдеться про те, в якій мірі система бізнес-освіти тієї або іншої країни є американізованою, а саме – чи пропонує вона програми MBA у школах бізнесу [8, 9: 73-78].

Професійна підготовка до управлінської діяльності в Україні є відносно молодого галуззю освіти. Проте, сьогодні майже кожен ВНЗ країни готує фахівців за економічними та керівними спеціальностями. Найпоширенішими напрямками підготовки є "Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності", "Менеджмент організації" та "Менеджмент торгівлі". Крім цього, спираючись на існуючу практику, керівними та управлінськими професіями можна назвати такі як менеджер з маркетингу, головний бухгалтер, фінансовий аналітик, директор з реклами, виконавчий директор, керівник підприємства, директор з продажу, керівник виробництва, фінансовий директор компанії, комерційний директор, генеральний директор, HR-менеджер (менеджер з керування людськими ресурсами), топ-менеджер, менеджер проекту, спеціаліст бенчмаркінгу тощо. Саме зазначені спеціальності і є місцями роботи інноваційних менеджерів, які, окрім фундаментальних знань у галузі управління, мають володіти високим інноваційним потенціалом, вмінням приймати оптимальні рішення у проблемних ситуаціях, бути здатними пристосовуватися до мінливих умов сучасності тощо.

Однак сучасна українська система підготовки менеджерів не відповідає вимогам, що висуваються до інноваційної діяльності. На думку дослідника Г.М.Овчиннікової, сучасне навчання у вищих навчальних закладах частіше за все виступає як стихійно діючий механізм "тиражування" певних якостей особистості. Стандартизація вищої школи – це у певному розумінні процес "відтворення" однакових якостей спеціаліста, які характеризують як сутність особистості, так і форми її прояву за заданим зразком. Відсутність гнучких навчальних планів, програм, підручників та навчальних посібників, реальної можливості вибору дисциплін для індивідуального розвитку обмежує можливості студента до творчості, до сприйняття та створення нового, і у кінцевому результаті "гальмує" розвиток спеціаліста, якого так потребує сьогоднішня. Розробки у цьому напрямку постійно проводяться, однак досі однією із найактуальніших проблем вищої школи залишається пошук різноманітності форм методичної реалізації сучасного навчання студентів протягом усього перебування у ВНЗ.

Серед важливих питань щодо формування змісту освіти при підготовці менеджерів у вищих навчальних закладах слід зазначити такі, як встановлення необхідних і достатніх знань для виконання професійної діяльності та фундаменталізація та професіоналізація освіти. Майбутній спеціаліст повинен мати можливість професійного зростання, бути готовим до переходу із однієї галузі до іншої, вміти приймати творчі рішення у екстремальних ситуаціях, творчо відноситися до своєї трудової діяльності – до засобів, умов, організації праці, що й є передумовою раціоналізаторства, винахідливості, пошуку нових ідей. Фахівець має знати основні принципи та закономірності, що дозволяють вірно оцінити можливість застосування набутих знань [5: 31-43].

Сучасна бізнес-освіта є найдинамічнішим сегментом ринку України. За останнє десятиріччя вона продемонструвала активність та здібності, пов'язані із асиміляцією зарубіжного досвіду. Істотною перевагою стала відсутність негативних установок щодо будь-яких управлінських наукових шкіл. У хорошому значенні "всєдність" дозволила акумулювати досвід навчання менеджерів і американських, і європейських бізнес-шкіл. У життєвому циклі української бізнес-освіти пройшов період короткотермінових семінарів та тренінгів, що сприяли вирішенню актуальних проблем менеджерів в міру їх виникнення. Відбувалося та відбувається формування бізнес-шкіл і потреб клієнтів-менеджерів у якісному та престижному навчанні. Для поточного періоду характерна поява нових методичних підходів, навчальної літератури і викладачів, які здатні не обмежуватися західним досвідом, враховувати особливості українського ринку, власну консультативну практику.

Серед рис значних змін, спроб перейняти досвід провідних країн світу та модернізації менеджерської освіти України можна назвати введення вже зазначених програм MBA, які скеровані на професійне зростання менеджерів. Практично всі MBA – програми, які пропонують українські бізнес-школи, розроблялися спільно із західними університетами. А на читання окремих курсів усі школи запрошують іноземних фахівців. Зараз вітчизняні бізнес-школи змагаються у першості з заповнення ніші програм кар'єрного зростання, яка порожніє. Це звичайна MBA для тих, хто зацікавлений в успішному просуванні службовими сходами. Слухачами таких курсів можуть бути як люди з управлінським досвідом, так і студенти.

Беручи до уваги неминучу подальшу відкритість України для міжнародної конкурентності у всіх сферах економіки, вступ до Світової організації торгівлі і вектора європейської інтеграції, одним із стратегічно важливих довгострокових чинників конкурентоздатності України стає власне конкурентоздатність її бізнес-освіти, рівень розвитку і якість якої мусять відповідати чинним міжнародним стандартам і найкращій світовій практиці. Представники сучасного українського бізнесу все більш професійно орієнтуються в цих стандартах, тому з кожним роком збільшують фінансування навчання своїх менеджерів на гнучких програмах MBA, які вже сьогодні активно пропонуються європейськими бізнес-школами в Україні та за її межами [10].

Висновки з дослідження й перспективи подальшого розвитку. Підбиваючи підсумки аналізу сучасної вітчизняної та

зарубіжної систем підготовки менеджерів у ВНЗ, зазначимо наступні висновки.

Україна чітко визначила орієнтир на входження до освітнього простору Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності у контексті європейських вимог, дедалі наполегливіше працює над практичним приєднанням до Болонського процесу. Метою сучасної вищої освіти є підготовка фахівців, здатних забезпечити перехід від індустріального до інформаційно – технологічного суспільства через новаторство у навчанні, вихованні та науково – методичній роботі, тобто "виращування" фахівців нової - інноваційної – якості.

Узагальнюючи практику реалізації програм MBA у світі, можна рекомендувати Міністерству освіти і науки України вивести програми MBA за рамки державної системи акредитації освітніх програм, гарантуючи в цій діяльності відсутність можливості лобіювання інтересів окремих вищих навчальних закладів [9: 234-241, 10].

Серед перспектив подальшого вивчення зазначимо, що у наступних дослідженнях треба звернути увагу на наступну проблему. Участь системи вищої освіти України в болонських перетвореннях має бути спрямована лише на її розвиток і набуття нових якісних ознак, а не на втрату кращих традицій, зниження національних стандартів її якості. Орієнтація на Болонський процес не має призводити до надмірної перебудови вітчизняної системи освіти. Напрямок подальшої роботи повинен стати аналіз сучасного стану української освітньої системи, порівняння її з європейськими критеріями і стандартами та визначення можливості її вдосконалення на новому етапі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Влодарска-Зола Л.* Професійна підготовка майбутніх менеджерів у вищих навчальних закладах: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Лідія Влодарска-Зола. – К., 2003. – 472 с.
2. *Батышев С.Я.* Блочно-модульное обучение / С. Я. Батышев. – М.: Домодед. произв. комп., 1997. – 258 с.
3. *Вульфсон Б. Л.* Стратегия развития образования на Западе на пороге XXI века / Б. Л. Вульфсон. – М.: Изд-во УРАО, 1999. – 208 с.
4. *Мещеряков А.С.* Педагогические основы проектирования общепрофессионального образования в высшем техническом учебном заведении: автореф. дис. на соискание научной степени д-ра пед. наук / А. С. Мещеряков. – СПб., 2000. – 40 с.
5. *Овчинникова Г. М.* Подготовка студентов технических вузов к инновационной профессиональной деятельности: дис. канд. пед. наук: 13.00.08 / Овчинникова Галина Максимовна. – М., 2003. – 232 с.
6. *Капітанець О. М.* Педагогічна підготовка менеджерів у вищих технічних навчальних закладах: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Капітанець Олександр Миколайович. - Вінниця, 2001. – 211 с.
7. *Лівенцова В. А.* Формування культури професійного спілкування у майбутніх менеджерів не виробничої сфери: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Лівенцова Вікторія Анатоліївна. – Вінниця, 2002. – 232 с.
8. Електронний ресурс: режим доступу: <http://management.com.ua/be>.
9. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посіб. / За ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
10. Електронний ресурс: режим доступу: <http://www.magistr.net.ua>.

Подано до редакції 14.08.09.

РЕЗЮМЕ

Стаття присвячена питанню підготовки майбутніх менеджерів до інноваційної професійної діяльності (ІПД) з огляду на вітчизняний та зарубіжний досвід. Розкрито проблеми підготовки майбутніх менеджерів до ІПД у вітчизняних ВНЗ з використанням зарубіжного досвіду; представлено дві базові моделі бізнес - освіти світу; описано становлення та сучасний стан вітчизняної управлінської освіти, визначено її позитивні та негативні риси.

Ключові слова: інновація, менеджмент, менеджер, керівник, професійна освіта, інноваційна професійна діяльність, бізнес-освіта, управлінська освіта.

В. С. Березня
ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ МЕНЕДЖЕРОВ К ИННОВАЦИОННОЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ: ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ
РЕЗЮМЕ

Статья посвящена вопросам подготовки будущих менеджеров к инновационной профессиональной деятельности (ИПД) с учетом отечественного и зарубежного опыта. Раскрыта проблема подготовки будущих менеджеров к ИПД в отечественных ВУЗах с использованием зарубежного опыта; представлены две базовые модели бизнес - образования; описано становление и современное состояние отечественного управленческого образования, определены его позитивные и негативные черты.

Ключевые слова. Инновация, менеджмент, менеджер, руководитель, профессиональное образование, инновационная профессиональная деятельность, бизнес-образование, управленческое образование.

V. S. Berezhna
TRAINING FUTURE MANAGERS FOR INNOVATIONAL PROFESSIONAL ACTIVITY: HOME AND FOREIGN EXPERIENCE

SUMMARY

The article covers the issue of training future managers for innovational professional activity (IPA) due to native and foreign experience, and in home universities due to foreign experience. The author presents two models of world's business education; describes formation and modern state of home managerial education, specifying its positive and negative features.

Keywords: innovation, management, manager, administrator, professional training, innovational professional activity, business education, managerial education.
